

ENNAKOIVAN PUHUMISEN MERKITYS JA NUOREN RIKOKSEN UHRIN TUKEMINEN – HUOLTAJILLE

Menetelmiä rikosasioiden puheeksiottoon

Ennakoivan puhumisen merkitys ja nuoren rikoksen uhrin tukeminen

Menetelmiä rikosasioiden puheeksiottoon

Toimintaa tukee:

Rikosuhripäivystys 2018

SISÄLLYS

Alkusanat	4
Tärkeää ennen aloitusta	5
Rikosuhripäivystys (RIKU)	6
Nuoret rikoksen uhrin	7
Nuoren uhrin oireilu	7
PowerPoint-esitys	8
Keskustelukysymyksiä	11
Lähteet	13

Alkusanat

Käsissäsi on Rikosuhripäivystyksen (RIKU) materiaalipaketti *Menetelmiä rikosasioiden puheeksiottoon – Ennakoivan puhumisen merkitys ja nuoren rikoksen uhrin tukeminen*. Tämä materiaalipaketti on tarkoitettu nuorten huoltajille ja sitä voidaan käyttää esimerkiksi vanhempainilloissa tai huoltajille suunnatuissa teemailloissa.

Materiaalipaketin tarkoituksena on antaa tietoa huoltajille rikosasioista. Rikosten ennaltaehkäisyn näkökulmasta on tärkeää, että huoltajat ovat keskustelleet aiheista nuorten kanssa kotona.

Materiaalipaketin käsittely alkaa aina aiheeseen liittyvän videon katsomisella. Videot löytyvät Rikosuhripäivystyksen YouTube-kanavalta www.youtube.com/rikosuhripaivystys.

Tämän materiaalipaketin video on ” Vanhemmat nuoren rikoksen uhrin tukena”

Materiaalipaketissa on kaksi vaihtoehtoa aiheen käsittelyyn.

- PowerPoint → tarkoitus on määritellä ilmiötä ja lisätä tietämystä aiheesta
- Keskustelu → tarkoitus herättää huoltajia ajattelemaan ilmiötä sekä pohtimaan tapoja, miten ottaa aiheet puheeksi nuorten kanssa

Nuorille suunnattuja materiaalipaketteja *Menetelmiä rikosasioiden puheeksiottoon* on eri teemoilla yhteensä kuusi:

Mitä on seurusteluväkivalta? – Pohdintaa omien rajojen tunnistamisesta

Fyysisen väkivallan vakavuus ja puhumisen tärkeys

Seksuaalirikoksen tunnistaminen ja avun hakemisen tärkeys

Väkivallasta perheessä saa puhua – Mitä tarkoittaa avun saaminen?

Tunnistammeko koulussa tapahtuvat rikokset?

Verkossa tapahtuvat rikokset ja niiden puheeksi ottamisen tärkeys

Tärkeää ennen aloitusta

1. Ennen aloitusta kerro huoltajille, että joillakin voi nousta omakohtaisia kokemuksia mieleen. Näitä kokemuksia ei jaeta ryhmässä. Vaikka ryhmään syntyisi luottamuksellinen ilmapiiri painota huoltajille, ettei tämä ole paikka omien kokemusten jakamiselle. Huoltaja saattaa myöhemmin katua, että on jakanut omia kokemuksiaan. Materiaalien tarkoitus on esitellä ilmiöitä ja auttaa huoltajia tunnistamaan niitä. Kenenkään ei tule tuntee, että asia on nostettu esiin hänen omien kokemustensa takia.
2. Käy alussa läpi tahot, joihin huoltajat voivat tarvittaessa olla yhteydessä.

Esimerkkejä mahdollisista tahoista:

- Kunnan sosiaalipalvelut
- Terveystuolto (kunnan terveyspalvelut, terapiapalvelut)
- Rikosuhripäivystys (palvelupiste, RIKUchat, Auttava puhelin)
- Seurakunta (diakonit, papit)

Rikosuhripäivystys (RIKU)

Rikosuhripäivystys (RIKU) tarjoaa tukea, ohjausta ja neuvontaa rikosasioissa rikoksen uhreille, heidän läheisilleen sekä rikosasiassa todistaville. Lisäksi RIKU ohjaa tarvittaessa muiden palveluiden kuten kriisiavun piiriin.

Rikosuhripäivystyksellä on keskustoimiston lisäksi 7 aluetoimistoa ja noin 30 palvelupistettä eri puolilla maata.

RIKUun voi olla yhteydessä puhelimitse tai verkossa. On myös mahdollista sopia henkilökohtainen tapaamisaika lähimmälle palvelupisteelle. Yhteyttä voi ottaa myös nimettömänä.

RIKU:n palveluita ovat

- RIKUchat, johon voi tulla kysymään rikosuhriasioista
- RIKU:n Auttava puhelin
- Juristin puhelinneuvonta, josta saa neuvoa ja ohjausta lainmukaisesti oikeuksiin
- Tukihenkilö palvelupisteestä

Lisätietoja palveluista saat osoitteesta www.riku.fi/nuoret ja www.riku.fi

Hyviä ja puhuttelevia hetkiä materiaalin parissa!

Nuoret rikoksen uhrin

Nuori voi joutua rikoksen uhriksi ja kohdata samanlaisia rikoksia kuin aikuisetkin (Saukko 2011. 87). Nuoret kohtaavat enemmän rikoksia kuin aikuiset. Nuori ei aina välttämättä tunnista joutuneensa rikoksen uhriksi eikä tiedä omia oikeuksiaan, jolloin nuori voi olla heikommassa asemassa suhteessa aikuisiin. Suurin osa nuorten kohtaamista rikoksista ei tule poliisin tietoon vaan on niin sanottua piilorikollisuutta. Nuoret kohtaavat rikoksia erilaisissa ympäristöissä kuten koulussa, kotona, internetissä ja vapaa-ajalla. Nuorten kohtamia rikoksia ovat tyypillisesti varkaudet, omaisuuden tuhoamiset sekä uhkailut ja kiusaamiset. (Näsi & Tanskanen 2016. 199-217, Danielsson & Kääriäinen 2016. 1-2.) Usein nuoret eivät tunnista tarvitsevansa apua, eivätkä he tiedä, mistä apua voisi saada.

Nuoriin kohdistuva väkivalta on usein toisten nuorten tekemää ja on yleisempää, että tekijä on nuorelle tuttu kuin tuntematon (Näsi 2016. 25). Noin 70 % nuorista tuntee lähipiiristään jonkun, jonka epäilee joutuneen rikoksen uhriksi. Nuoret eivät välttämättä kerro väkivaltakokemuksista kenellekään tai he kertovat tapahtuneesta vain ystävälle. Nuoret tarvitsevatkin tukea joutuessaan rikoksen uhriksi, sillä väkivaltaiset tilanteet ovat haavoittavia ja niillä voi olla pitkällä aikavälillä vaikutuksia nuoren elämään ja tulevaisuuteen.

Nuoren uhrin oireilu

Nuoren rikoksen uhrin tunnistaminen voi olla vaikeaa, sillä oireet eivät aina näy ulospäin. Nuoren uhrin oireilu voi olla monimuotoista ja oireilu voi sekoittua normaalin ikään kuuluvan kehitysvaiheen muutoksiin. On tärkeää muistaa, että äkillisesti ilmaantuvat ja merkittävät muutokset nuorella tulee huomioida. Nuori voi vältellä tapahtuneesta puhumista tai ajattelemista, esimerkiksi pelätessään voimakkaita tunnereaktioita tai halutessaan unohtaa tapahtuneen. Uhri yrittää työntää tapahtuneen pois mielestään ja olla kuin mitään ei olisi tapahtunut ja jatkaa elämäänsä. Kuitenkin tämä vaatii paljon energiaa, jos pelottavat muistot sekä heikkouden ja haavoittuvuuden aiheuttama häpeä painavat mieltä koko ajan (Van Der Kolk 2017. 10). Usein uhri kokee syyllisyyttä ja häpeää tapahtuneesta sekä tuntee pelkoa ja epävarmuutta. Nämä tunteet ovat hyvin tavallisia kaiken ikäisillä uhreilla ja voivat vaikeuttaa tapahtuneesta kertomista. Nuorta voi estää kertomasta myös pelko aikuisten reaktioista, varsinkin silloin, kun nuori tietää jollain tapaa rikkoneensa sovittuja sääntöjä tilanteessa, jossa rikos tapahtui.

Rikoskokemus vaikuttaa nuoreen monin eri tavoin. Tähän vaikuttavat nuoren ikä ja sukupuoli, kuinka kauan väkivalta on kestänyt, väkivallan laatu ja vakavuus sekä nuorta suojaavat riskitekijät. Fyysisen väkivallan seuraukset kuten mustelmat näkyvät heti, mutta koettu ja nähty väkivalta voi vaikuttaa pitkälle aikuisuuteen asti. Rikoskokemukset voivat näkyä nuorella monina erilaisina oireiluina. Joillakin oireilu voi näkyä heti käytöksessä, mutta osa nuorista ei oireile ulospäin ja joillekin oireet voivat ilmentyä vasta pitkän ajan kuluttua. Oireilu voi vaikeuttaa nuoren sosiaalisia suhteita ja näkyä esimerkiksi itsetuhoisena käytöksensä ja päihteiden käyttönä. Nuori voi syyllistää itseään tapahtumista, mikä voi johtaa kielteiseen minäkuvaan. Nuorella voi ilmentyä myös somaattisia oireita, kuten esimerkiksi vatsakipuja ja päänsärkyä. Nuori voi nähdä myös takaumia tapahtuneesta ja elää uudestaan tilannetta. Nuorelle voi tulla unettomuutta ja ahdistuneisuutta sekä hänellä voi olla keskittymisvaikeuksia rikosuhrikokemuksen seurauksena. Myös koulunkäynnin ongelmien ja väkivaltaisen käytöksen taustalla voi olla rikoksen uhriksi joutumisen kokemus. (Soisalo 2012. 169–173.) Erilaisista oireista kertominen voi pelottaa nuorta, sillä hän voi pelätä oireilun olevan epänormaalia. On hyvä muistaa, että onnistunut kokemusten läpi käyminen voi olla voimaannuttava ja vahvistava kokemus.

Rikoksen uhriksi joutuneen nuoren tukeminen on tärkeää. Nuori ei mielellään kerro asiasta aikuiselle, sillä tapahtumien kieltäminen ja torjuminen ovat normaaleja selviytymiskeinoja. Näillä keinoilla mieli yrittää säilyttää toimintakykynsä. Rikoskokemuksen käsitteleminen voi viedä aikaa. On tärkeää olla nuoren tukena ja kertoa, että hän voi puhua asiasta, jos haluaa. Nuori tarvitsee tukea ja tietoa siitä, että kokemuksesta on mahdollista selviytyä. Tieto tulevasta voi vähentää nuoren uhrin pelkoja ja lisätä turvallisuuden tunnetta. Rikoksen uhriksi joutunut voi syyllistää itseään tapahtuneesta, joten on tärkeää painottaa tekijän vastuuta rikoksesta ja ettei uhri ole syyllinen tapahtuneeseen. On tärkeää tukea nuoren omaa toimijuutta, antaa toivoa rikostapahtumasta toipumiseen ja edistää pysyvyyden tunnetta esimerkiksi säännöllisellä arjella.

PowerPoint-esitys

PowerPoint -esitys pohjautuu faktatietoon aiheesta ja ilmiöstä. Esitystä voi käyttää yhdessä muiden vaihtoehtojen kanssa tai erikseen. PowerPoint-dioissa määritellään ilmiötä, kerrotaan miksi on tärkeä hakea apua ja miten puuttua tilanteeseen sekä kuinka apua voi hakea. Dioissa on esittäjälle lisätietoa, jolla voi tarkentaa esitystä ja keskustelua.

Diaesityksen lopussa katsotaan rikosprosessivideo ja tarvittaessa käydään siitä keskustelua.

VANHEMMAT NUOREN RIKOKSEN UHRIN TUKENA

- Katso täältä video aiheesta <https://youtu.be/Ru6cDN-6XT8>

MENETELMIÄ RIKOSASIOIDEN PUHEEKSIOTTOON – HUOLTAJILLE

Ennakoivan puhumisen merkitys ja nuoren rikoksen uhrin tukeminen

Toimintatukea:
Verksamhetsstöds av:

RIKOUSMINISTERIÖ
JUSTITIE-MINISTERIET

RIKU
RIKOSUHRIPÄIVYSTYS
BROTTSOFFERJOURNEN

RIKU
RIKOSUHRIPÄIVYSTYS
BROTTSOFFERJOURNEN

NUORET RIKOKSEN UHRIT

- Nuoret kohtaavat rikoksia enemmän kuin aikuiset
- Rikoksia kohdetaan erilaisissa ympäristöissä kuten kotona, koulussa, internetissä ja vapaa-ajalla
- Suuri osa nuorten kohtaamista rikoksista ei tule viranomaisten tietoon

RIKU
RIKOSUHRIPÄIVYSTYS
BROTTSOFFERJOURNEN

RIKU
RIKOSUHRIPÄIVYSTYS
BROTTSOFFERJOURNEN

NUORET RIKOKSEN UHRIT

- Nuori ei aina tiedä oikeuksiaan eikä osaa pyytää tai hakea apua
- Nuori ei välttämättä tunnista joutuneensa rikoksen uhriksi
- Nuori ei välttämättä kykene erottamaan väkivaltaa normaalista riidasta
 - Tähän vaikuttaa nuoren elinympäristö

MIKSI NUOREN ON VAIKEA KERTOA?

- Nuorella ei välttämättä ole sanoja kertoa tapahtuneesta ja hän voi pelätä ettei häntä uskota
 - Nuoren kertomus tulee aina ottaa vakavasti ja tarvittaessa ryhtyä toimenpiteisiin
- Nuoret voivat jättää kertomatta, koska ovat itse mahdollisesti tehneet ennen rikoksen uhriksi joutumista jonkun virheen tai rikkonut sääntöjä
 - Esimerkiksi nuori on juonut alkoholia ja päihtyneenä kohtaa rikoksen
- Nuorta on hyvä muistuttaa ennakoivasti siitä, että on tärkeää kertoa, vaikka olisi rikkonut itse sääntöjä

RIKU
RIKOSUHRIPÄIVYSTYS
BROTTSOFFERJOURNEN

ENNAKOIVA PUHEEKSIOTTO

- Kun nuoren kanssa puhutaan ennakoivasti rikoksista
 - Autetaan nuorta tunnistamaan rikoksia
 - Madalletaan kynnyistä rikosasioista puhumiseen perheen sisällä
 - Annetaan nuorelle termejä, joita käyttää asioista puhuttaessa
 - Poistetaan mahdollista rikoksiin liittyvää häpeää
- Aikuisen on hyvä miettiä, että miten toimia, jos nuori kertoo rikoskokemuksesta

RIKU
RIKOSUHRIPÄIVYSTYS
BROTTSOFFERJOURNEN

KOULUSSA TAPAHTUVAT RIKOKSET

- Koulussa tapahtuneet rikokset ovat poliisiasia, kuka tahansa voi viedä asian eteenpäin
- Vaikka asia olisi viety poliisille, se ei poista sitä, etteikö sitä tulisi käsitellä myös koulussa

KORVAUSVELVOLLISUUS

- Rikosoikeudellinen vastuukäraja on 15 vuotta
- Alle 15-vuotias on korvausvelvollinen aiheuttamastaan vahingosta
- Alle 15-vuotias ei voi saada rikosrekisterimerkintää, mutta voi saada merkinnän poliisiasian tietojärjestelmään (PATJA)
- Rikosilmoitus on tehtävä, jotta voi hakea korvauksia, esimerkiksi lääkärikuluihin

OIREET VOIVAT VIESTITTÄÄ NUOREN RIKOSKOKEMUKSESTA

- Äkilliset muutokset nuoren vireystilassa, keskittymiskyvyssä tai mielialassa, kuten ahdistus- ja mielialaoireet tai psykkinet vaikeudet
- Kiinnostuksen vähentyminen tavallisesti kiinnostaviin toimintoihin
- Sosiaalinen vetäytyminen, erilaiset pelot
- Lisääntynyt levottomuus, ärtyneisyys, unettomuus tai vihan tunteet
- Käytöshäiriöt, pähteiden käyttö, itseään vahingoittava käyttäytyminen
- Koulumenestyksen lasku tai toistuva koulupinnaus
- Hämmennys, hallitsematon suru ja toivotomuus

HUOLTAJIEN TUNTEET

- Oman lapsen joutuminen rikoksen uhriksi on usein huoltajille järkyttävää ja emotionaalisesti kuormittavaa
- Aikuinen voi ajatella, tuntea tai prosessoida rikostapahtumaa eri tavalla kuin mitä nuori ajattelee, tuntee tai prosessoi
- On tärkeää saada itse tukea omaan jaksamiseen ja kykyyn toimia huoltajana kriisistä huolimatta
 - Tämä auttaa parhaiten nuorta toipumaan kokemastaan

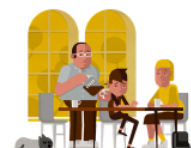
HYVÄ TIETÄÄ

- Nuoren joutuminen rikoksen uhriksi, vaikuttaa usein koko perheeseen
 - Jokaisella on oma yksilöllinen tapansa reagoida
- Huoltajalla on tärkeä rooli nuoren perusturvallisuuden palauttamisessa
- Omalla toiminnallaan huoltajat voivat minimoida rikoksen uhriksi joutumisesta seuraavia kielteisiä vaikutuksia nuoren käyttäytymiseen ja kehitykseen yleisesti

KUINKA TUKEA NUORTA UHRIA

- Kysy tapahtuneesta
- Anna aikaa
- Älä syyllistä, epäile tai vähättele
- Vakuuta, rauhoittele, tyyntytä
- Tärkeintä on läsnäolo, kuuntelu ja tavallisen arjen jatkuminen
- Kysy huoltajana itseltäsi "Mitä minä voin tehdä lisätäkseen lapseni turvallisuuden tunnetta?"

KEINOJA YMMÄRTÄÄ JA AUTTAA

- Arjen säilyttäminen ennallaan tukee nuoren turvallisuuden tunteen palautumista.
- Nuoren perusturvallisuuden tunteen korjaamiseksi ei aina riitä pelkästään asiasta keskusteleminen.
 - Arkisten toimintojen kautta on usein parempi lähestyä pelon tunteita
 - Lisää lämpöä ja läheisyyttä sekä arkista yhdessäoloa, esim. tv:n katselu, yhdessä syöminen.
 - Tue yhteisiin rentouttavaihin ja hyvää oloa lisääviin toimintoihin ja tekoihin.
 - Tee asioita, jotka assosioituvat nuoren turvallisiin lapsuusmuistoihin.
- Huumori ja nauraminen ovat sallittuja myös vaikeissa elämäntilanteissa.

UHRIKOKEMUKSESTA VOI JA SAA SELVIYTÄÄ

- Ole nuorelle läsnä ja tarjolla
- Älä peitä tunteita, mutta älä myöskään kuormita nuorta omilla peloillasi tai surulla.
- Ota vastaan tarjottu apu ja tuki, myös itsellesi
- Rankoistakin elämän tapahtumista voi selviytyä – usko nuroesi selviytymiseen.
- Säilytä optimistinen asenne ja toivon näkökulma.

Keskustelukysymyksiä

Kun olette katsoneet Vanhemmat nuoren rikoksen uhrin tukena -videon, on mahdollista keskustella aiheesta erilaisten kysymysten pohjalta. Keskustelua ohjaava henkilö voi itse valita ryhmänsä mukaan käydäänkö keskustelu pienryhmissä vai koko ryhmän kesken.

Kysymykset voi antaa ryhmälle ennen videon katsomista tai aihetta voidaan käsitellä kysymysten pohjalta videon katsomisen jälkeen.

a) Onko omalla alueellanne ilmiöitä, joista pitäisi yhteisesti puhua?

b) Keskustelkaa ryhmissä, mitä tarkoittaa ennakoiva puheeksiotto.

Ennakoivassa puheeksiotossa voidaan puhua askarruttavista asioista ilman, että toista loukkaa. On hyvä muistaa, että suhteet eivät vahingoitu puhumisesta, vaan päinvastoin ne voivat vahvistua, vaikka keskustellaan vaikeista asioista. Toisen kunnioittava kohtaaminen ja dialogisuus lisäävät luottamusta ja näin myöskään ongelmat eivät pääse kasvamaan. Kun asioista keskustellaan ennakoivasti, madalletaan kynnystä ottaa asiat puheeksi.

Nuorelle on annettava lupa mokata ja puhua siitä, ilman pelkoa seuraamuksista. Nuoren kanssa keskusteltaessa, on tärkeää painottaa, että jos jotain tapahtuu, voi nuori aina kertoa asiasta aikuisille. Ennakoivalla puheeksiotolla vähennetään mahdollista häpeän ja syyllisyyden tunteiden syntymistä.

Ennakoivassa puheeksiotossa on hyvä muotoilla keskustelu nuoren iän mukaan. On tärkeää puhua asioista rehellisesti ja neutraalisti. Kun asioista puhutaan ennakoivasti, osaa nuori valmistautua tilanteisiin ja tietää kuinka tulisi toimia ja mitä tehdä.

c) Miten voi keskustella nuoren kanssa verkossa tapahtuvista rikoksista?

Nuoret tarvitsevat tietoa omista oikeuksistaan ja vahvistusta pitää niistä kiinni niin reaali maailmassa kuin internetissä. Nuoren kanssa tulisi käsitellä median käyttöön ja verkkoon liittyviä riskejä avoimesti ja neutraalisti, ilman voimakkaita tunnereaktioita. Nuori pääsee nettiin miltei mistä vain, joten hänen on hyvä tiedostaa netin käyttöön liittyvät mahdolliset riskit ja käyttöä koskevat mahdolliset rajoitukset sekä niiden perustelut riittävän hyvin.

Suhde mediasisältöihin on aina yksilöllinen ja sen vaikutuksen vaihtelevat yksilöittäin ja kehitysvaiheesta riippuen. Nuorelle tulisi taata turvallinen ilmapiiri, jossa voi esimerkiksi seksuaalisuuteen ja sosiaaliseen mediaan liittyviä tunteita purkaa ilman syyllisyyden tai häpeän tunteita. Onkin tärkeää puhua nuoren kanssa internetiin liittyvistä negatiivisistakin asioista suoraan ja rehellisesti syyllistymättä turhaan pelotteluun. Kielteinen suhtautuminen ja netin käytön liiallinen rajoittaminen, voivat johtaa tilanteeseen, jossa nuori ei uskalla lähestyä aikuisia asiassaan, kun sille olisi tarvetta. Uhka netin käytön rajaamisesta voi estää nuorta kertomasta ongelmallisista tilanteista.

Nuoren kanssa on hyvä keskustella siitä, miten voi suojata itseään sosiaalisessa mediassa. On hyvä kertoa, mitä voi turvallisesti jakaa ja mitä eri palveluihin ei kannata laittaa. Nuoren kanssa on hyvä keskustella yksityisyyden suojaamisesta ja siitä, mitä tietoja jakaa verkossa itsestään. Esimerkiksi henkilökohtaisia tietoja ei tulisi kertoa somessa, kuten syntymäaikaa, henkilötunnusta tai osoitetietoja. Itsestään ei kannata myöskään julkaista arveluttavia kuvia, kuten esimerkiksi päihtyneessä olotilassa olevia kuvia. Tärkeää on myös tarkistaa käytössä olevien ohjelmien ja somepalveluiden käyttöehdot ja yksityisyysasetukset ja asettaa tiukemmat yksityisyyttä suojaavat asetukset. Kun nuori tietää, kuinka tulisi toimia mahdollisissa epämiellyttävissä tai oudoissa tilanteissa, antaa se varmuutta toimia turvallisesti.

On hyvä kannustaa nuorta miettimään esimerkiksi sitä kannattaako lähettää intiimejä kuvia ja videoita itsestä esimerkiksi seurustelukumppanille. Nimittäin, jos rakkaus loppuu, saattaa seurustelukumppani pahimmassa tapauksessa julkaista ne netissä tai kiristää nuorta niillä. Kuvien saaja voi näyttää kuvat myös muille.

Seksuaalinen häirintä verkossa on nuorten kohdalla melko yleistä. Aiheesta kannattaakin keskustella nuoren kanssa ennaltaehkäisevästi. Nuorelle on hyvä sanoa, ettei aina kaikkia tarvitse miellyttää eikä hänen tehtävänsä ole täyttää toisen ihmisen toiveita. Kieltäytymisestä ei tarvitse tuntea syyllisyyttä ja on hyvä osata sanoa EI.

Kun nuoren kanssa keskustellaan aiheesta, on hyvä kuunnella, mitä nuorella on sanottavaa ja antaa hänen puhua omilla sanoilla asiasta. Keskustelu nuoren kanssa verkossa tapahtuvista rikoksista ei eroa siitä, mistä nuorta varoitellaan oikeassakin elämässä.

Lähteet

Danielsson Petri & Kääriäinen Juha. 2015. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2015 - Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsingin yliopisto. PDF-dokumentti. <https://helda.helsinki.fi> Ei päivitystietoja. Luettu 2.11.2016.

Eriksson, Esa & Arnkil Tom Erik. 2012 Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Opas 60 Stakes. 8. painos. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes). PDF-dokumentti. http://thl32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence=1 Ei päivitystietoja. Luettu 4.5.2017.

Laitinen, Jaana. 2017. Kodin Kyberopas. Ohjeita digitaaliseen arkeen. Turvallisuuskomitea. PDF-dokumentti. http://www.turvallisuuskomitea.fi/index.php/files/10/lataukset/67/Kodin_kyberopas_TK_2017_verkkojulkaisu.pdf. Päivitetty 18.4.2017. Luettu 31.5.2017

Näsi Matti. 2016. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016. Katsauksia 18/2016. Helsingin yliopisto Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. PDF-dokumentti. [www.helsinki.fi /krimo](http://www.helsinki.fi/krimo)

Oikeusministeriö. 2017. Lapsi rikoksen uhrina. Tietoa väkivalta- tai seksuaalirikoksen uhriksi joutuneen lapsen vanhemmalle. PDF-Dokumentti. <https://oikeus.fi/fi/index/esitteet/lapsirikoksenuhrina.html> Ei päivitystietoja. Luettu 4.5.2017.

Saukko, Maarit. 2011. Lapsi ja nuori rikoksen uhrina. Teoksessa Kjällman Petra (toim.) Rikoksen uhrin käsikirja. Juva: PS-kustannus

Spišák, Sanna. 2016. Median seksisisällöt ja media kasvatus. Mediakasvatusseuran julkaisu 3/2016. Mediakasvatus seura. PDF-dokumentti <http://www.mediakasvatus.fi/julkaisu/median-seksisisallot-ja-mediakasvatus-opas/> Päivitetty 1.11.2016. Luettu 31.5.2017.

Suojele minua kaikelta. Tietoa internetin ja digitaalisen median osuudesta lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön lasten kanssa ja heidän hyväkseen toimiville ammattilaisille. 2011. Pelastakaa Lapset ry. Verkkojulkaisu. http://frantic.s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/2016/02/01154623/PeLa_SHK_esite_webFINAL.pdf. Ei päivitystietoja. Luettu 31.5.2017.

van der Kolk Bessel 2017. Jäljet kehossa. Trauman parantaminen aivojen, mielen ja kehon avulla. Helsinki: Viisas Elämä oy